

18. Vztah prostoru a času, vztah nedeterminismu a determinismu.

Třídy složitosti Turingových strojů

Časová složitost deterministického TS

Časová složitost výpočtu deterministického Turingova stroje $M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_F)$ na vstupu $w \in \Sigma^*$ je funkce $t_M : \Sigma^* \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná následovně:

- $t_M(w) = n \in \mathbb{N} \Leftrightarrow$ výpočet M na w zastaví po n krocích
- $t_M(w) = \infty \Leftrightarrow$ výpočet M na w nezastaví (M na w cyklí)

Časová složitost deterministického TS M je funkce $T_M : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná jako $T_M(n) = \max\{t_M(w) \mid w \in \Sigma^n\}$. Jedná se tedy o maximální délku výpočtu na nějakém vstupu dané velikosti.

Pro funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ definujeme časovou třídu složitosti DTIME jako $\text{DTIME}(f(n)) = \{L \subseteq \Sigma^* \mid \text{existuje DTS } M \text{ takový, že } L = L(M) \text{ a } T_M(n) \leq f(n)\}$.

Časová složitost nedeterministického TS

Časová složitost nedeterministického TS M je funkce $T_M : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná jako $T_M(n) = \max\{t_M(w) \mid w \in \Sigma^n\}$, kde $t_M(w)$ je maximální počet kroků výpočtu M na w (nebo ∞ , pokud M cyklí na w). Jedná se tedy o délku nejdelšího výpočtu pro vstup dané délky.

Pro funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ definujeme časovou třídu složitosti NTIME jako $\text{NTIME}(f(n)) = \{L \subseteq \Sigma^* \mid \text{existuje NTM } M \text{ takový, že } L = L(M) \text{ a } T_M(n) \leq f(n)\}$.

Pozn.: pokud pro vstup $w \in \Sigma^*$ existuje výpočet na M takový, že M na w cyklí, pak $T_M(|w|) = \infty$. Pokud ale $L(M) \in \text{NTIME}(f(n))$, tak existuje jiný NTM M' , pro který výpočet M na w skončí po nejvýše $f(|w|)$ krocích.

Prostorová složitost deterministického TS

Nechť $C = (q, \alpha \Delta^w, n)$ je konfigurace Turingova stroje M , kde $n \in \mathbb{N}$ a $\alpha \in \Gamma^* \setminus (\Gamma^* \{\Delta\}^+)$ (tzn. α nekončí ani jedním symbolem Δ). Prostorová složitost konfigurace C je definována jako $s(C) = \max\{|\alpha|, n\}$ (tzn. maximum z délky vstupu bez blank symbolů a pozice hlavy).

Prostorová složitost výpočtu deterministického TS M na vstupu $w \in \Sigma^*$ je funkce $s_M : \Sigma^* \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná jako $s_M(w) = \max\{s_M(C) \mid (q_0, \Delta w \Delta^w, 0) \vdash_{DT}^* C\}$, kde maximum nekonečné množiny je ∞ . Jde tedy o maximální prostorovou složitost ze všech konfigurací během výpočtu.

Prostorová složitost TS M je funkce $S_M : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná jako $S_M(n) = \max\{s_M(w) \mid w \in \Sigma^n\}$. Jedná se tedy o maximální délku pásky, která je využita během výpočtu na vstupech dané velikosti.

Pro funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ definujeme *prostorovou třídu složitosti* DSPACE jako $DSPACE(f(n)) = \{L \subseteq \Sigma^* \mid \text{existuje DTS } M \text{ takový, že } L = L(M) \text{ a } S_M(n) \leq f(n)\}$.

Prostorová složitost nedeterministického TS

Prostorová složitost nedeterministického TS M je funkce $S_M : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N} \cup \{\infty\}$ definovaná jako $S_M(n) = \max\{s_M(w) \mid w \in \Sigma^n\}$, kde $s_M(w) = \max\{s_M(C) \mid (q_0, \Delta w \Delta^w, 0) \vdash_{NT}^* C\}$. Jedná se tedy o maximální délku pásky, která je využita během všech větví výpočtu na vstupech dané velikosti.

Pro funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ definujeme *prostorovou třídu složitosti* NSPACE jako $NSPACE(f(n)) = \{L \subseteq \Sigma^* \mid \text{existuje NTS } M \text{ takový, že } L = L(M) \text{ a } S_M(n) \leq f(n)\}$.

Vztah nedeterminismu a determinismu

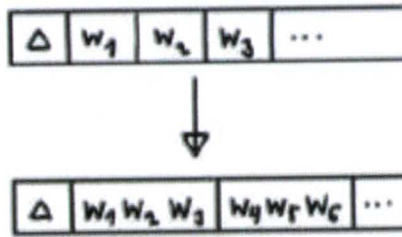
Pro všechny funkce $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ platí $DSPACE(f(n)) \subseteq NSPACE(f(n))$. Tvrzení vyplývá z toho, že (deterministický) Turingův stroj je speciálním případem nedeterministického Turingova stroje.

Lineární zrychlení a komprese prostoru

Lineární zrychlení

Nechť $L \in DSPACE(f(n))$. Potom pro každé $\epsilon > 0 : L \in DSPACE(\epsilon \cdot f(n) + n)$ (musíme zpracovat vstup, proto je v závorce $+n$).

Důkaz: můžeme zkonstruovat Turingův stroj, který pracuje nad abecedou $\Gamma \cup \Gamma^k$ pro nějakou vhodnou konstantu k . Takový Turingův stroj potom umí vykonat k kroků původního Turingova stroje jako jeden krok v konečně mnoha krocích.

Lineární komprese prostoru

Nechť $L \in \text{DSPACE}(g(n))$. Potom pro každé $\epsilon > 0 : L \in \text{DSPACE}(\epsilon \cdot g(n))$.

Důkaz: můžeme zkonstruovat Turingův stroj, který pracuje nad abecedou $\Gamma \cup \Gamma^k$ pro nějakou vhodnou konstantu k . Takový Turingův stroj potom umí vykonat k kroků původního Turingova stroje jako jeden krok v konečně mnoha krocích.

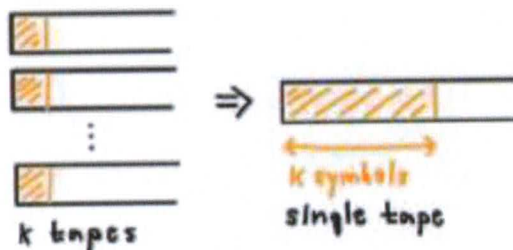
Lineární zrychlení a komprese prostoru platí také pro nedeterministické třídy složitosti. Pro všechny konstanty $c > 0$ platí následující rovnosti:

$$\begin{aligned} \text{DTIME}(f(n)) &= \text{DTIME}(c \cdot f(n) + n) \\ \text{NTIME}(f(n)) &= \text{NTIME}(c \cdot f(n) + n) \\ \text{DSPACE}(f(n)) &= \text{DSPACE}(c \cdot f(n)) \\ \text{NSPACE}(f(n)) &= \text{NSPACE}(c \cdot f(n)) \end{aligned}$$

Vztahy mezi jednopáskovými a vícepáskovými Turingovými stroji

Nechť M je vícepáskový TS s časovou složitostí $f(n)$. Potom existuje (jednopáskový) Turingův stroj M' takový, že $L(M) = L(M')$ a M' rozpoznává jazyk $L(M)$ s časovou složitostí $f(n)^2$.

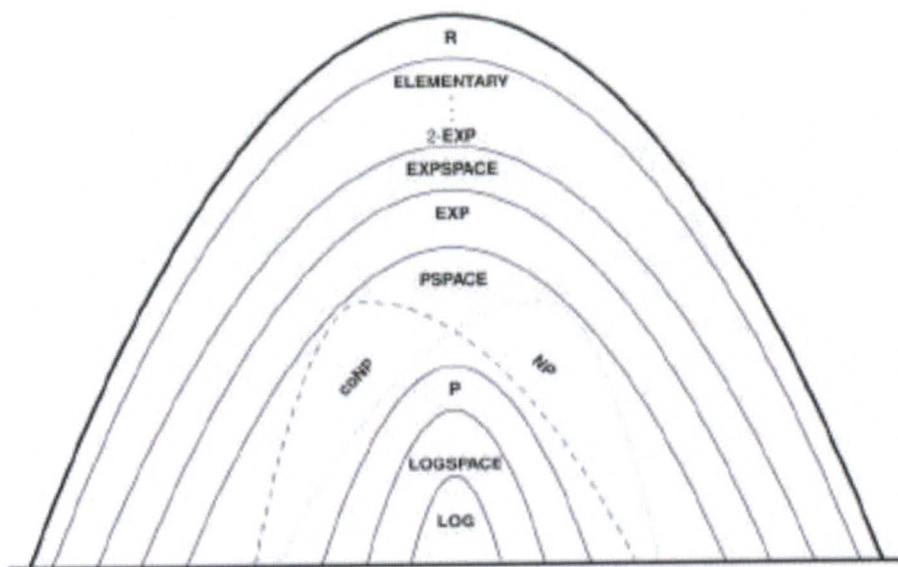
Tvrzení plyne z toho, že když z více pásek TS M vytvoříme jednu pásku, tak si musíme zapamatovat pozice hlav na jednotlivých páskách. Abychom pak získali všechny informace a provedli jeden krok výpočtu, musíme projít celou páskou, tedy v nejhorším případě provést $f(n)$ kroků. Proto je výsledná časová složitost $f(n)^2$.

Nechť M je vícepáskový TS s prostorovou složitostí $g(n)$. Potom existuje (jednopáskový) Turingův stroj M' takový, že $L(M) = L(M')$ a M' rozpoznává jazyk $L(M)$ s prostorovou složitostí $g(n)$. Důkaz vyplývá z konstrukce takového jednopáskového Turingova stroje. Když z k pásek sestrojíme jednu, využitý prostor je pořád stejný.

Nechť M je vícepáskový TS s časovou složitostí $f(n)$. Pak existuje dvoupáskový TS M' takový, že $L(M) = L(M')$ a M' rozpoznává $L(M)$ s časovou složitostí $O(f(n) \cdot \log(f(n)))$.

Vztahy mezi třídami složitosti

Platí následující inkluze mezi jednotlivými složitostními třídami:

$$\mathbf{DLOG \subseteq NLOG \subseteq P \subseteq NP \subseteq PSPACE \subseteq EXP \subseteq NEXP}$$

Také platí:

$$\mathbf{DLOG \subseteq PSPACE}$$

$$\mathbf{P \subseteq EXP}$$

$$\mathbf{NP \subseteq NEXP}$$

$$\mathbf{PSPACE = NPSPACE}$$

$$\mathbf{EXPSPACE = NEXPSPACE}$$

$$\mathbf{P ? NP}$$

Idea důkazu některých inkluzí

1. $\mathbf{DSPACE(f(n)) \subseteq NSPACE(f(n))}$

Tvrzení vyplývá z faktu, že deterministický TS je speciálním případem nedeterministického TS.

2. $\text{DTIME}(f(n)) \subseteq \text{NTIME}(f(n))$

Tvrzení vyplývá z faktu, že deterministický TS je speciálním případem nedeterministického TS.

3. $\text{NTIME}(f(n)) \subseteq \bigcup_{c>0} \text{DTIME}(c^{f(n)})$

Je-li jazyk L přijímán nějakým NTS M_n v čase $t(n)$, pak je také přijímán nějakým DTS M_d v čase $2^{O(t(n))}$. Ukážeme, jak může M_d simulovat M_n v uvedeném čase. Očíslujeme si přechody M_n jako $1, 2, \dots, k$. M_d bude postupně simulovat veškeré možné posloupnosti přechodů M_n . Obsah vstupní pásky si uloží na pomocnou pásku, aby ho mohl vždy obnovit. Na jinou pásku si vygeneruje posloupnost přechodů z $\{1, 2, \dots, k\}^*$ a tu simuluje. Vzhledem k možnosti nekonečných výpočtů M_n nelze procházet jeho možné výpočty do hloubky. Budeme-li je ale procházet do šířky (tj. Nejdřív všechny posloupnosti přechodů z $\{1, 2, \dots, k\}^*$ délky 1, pak 2, ...), určitě nalezneme nejkratší přijímající posloupnost přechodů pro M_n , pokud existuje. Takto projdeme nanejvýš $O(k^{t(n)})$ cest (počet všech možných cest délky $t(n)$). Simulace každé z této cest je v $O(t(n))$ a tudíž celkem využijeme nanejvýš čas $O(k^{t(n)}) \cdot O(t(n)) = 2^{O(t(n))}$.

4. $\text{NTIME}(f(n)) \subseteq \text{DSpace}(f(n))$

Toto tvrzení je důsledek tvrzení $\text{NTIME}(f(n)) \subseteq \text{DTIME}(2^{f(n)})$. Nedeterministický Turingův stroj M_n může provést maximálně $f(n)$ nedeterministických rozhodnutí. Deterministický Turingův stroj M_d , který jej simuluje, používá $f(n)$ buněk na pásce pro reprezentaci rozhodnutí Turingova stroje M_n (posloupnost přechodů z $\{1, 2, \dots, k\}^*$) a nejvýše $f(n)$ buněk pro simulování pásky M_n . M_d simuluje možné běhy M_n postupně jeden po druhém.

5. $\text{NSpace}(f(n)) \subseteq \text{DTIME}(2^{O(f(n))})$ pro $f(n) \geq \log n$

Pro nedeterministický TS M a vstup w zavedeme *konfigurační graf* $G(M, w)$. Uzly takového grafu jsou konfigurace, které se mohou objevit během výpočtu M na w . Mezi uzly C_1 a C_2 je hrana právě tehdy, když se M může dostat z konfigurace C_1 do C_2 během jednoho kroku. Ptáme se, jestli existuje cesta z uzlu odpovídající počáteční konfiguraci do uzlu odpovídající akceptující konfiguraci. Pro každý vstup w lze počet uzlů grafu $G(M, w)$ shora omezit výrazem $2^{O(\log |w| + f(|w|))}$. Víme, že problém dosažitelnosti (reachability) lze vyřešit v čase $O(m^2)$ pro grafy s m uzly. Celkový čas potřebný pro deterministický Turingův stroj simulující M je tedy $2^{O(\log n + f(n))}$.

6. **Savitchův teorém:** $\text{NSpace}(f(n)) \subseteq \text{DSpace}(f(n)^2)$ pro $f(n) \geq \log n$

Uvažme nedeterministický TS M rozhodující $L(M)$ v prostoru $s(n)$. Existuje $k \in \mathbb{N}$ závislé jen na $|Q|$ a $|\Gamma|$ takové, že pro libovolný vstup w Turingův stroj M projde nanejvýš $k^{s(n)}$ konfigurací o délce maximálně $s(n)$. To implikuje, že M provede pro w nanejvýš $k^{s(n)} = 2^{s(n) \cdot \log k}$ kroků.

Pomocí deterministického Turingova stroje můžeme snadno implementovat proceduru $path(x, y, i)$, která otestuje, zda je možné v M dojít z konfigurace x do y v maximálně 2^i krocích. Procedura vypadá následovně:

```

procedure path( $x, y, i$ )
if ( $i = 0$ ) then return ( $(x = y) \vee ((x, y) \in G)$ )
else for all vertices  $z \in G$  do
    if ( $path(x, z, i-1) \wedge path(z, y, i-1)$ ) then
        return true
return false

```

Pokud je $i = 0$, pak se musí jednat o ten samý uzel, nebo o dvojici sousedních uzlů. Pro $i > 0$ testujeme, zda existuje uzel, do kterého se dostaneme z x v maximálně 2^{i-1} krocích a z kterého se rovněž dostaneme do y v maximálně 2^{i-1} krocích.

Při rekurzivním volání procedury $path$ vzniká strom o výšce i simulující posloupností svých listů posloupnost 2^i výpočetních kroků. Nyní k deterministické simulaci M postačí projít všechny akceptující konfigurace c_F takové, že $|c_F| \leq s(n)$, a ověřit, zda $path(c_0, c_F, \lceil s(n) \cdot \log k \rceil)$, kde c_0 je počáteční konfigurace.

Každé vyvolání $path$ zabere prostor $O(s(n))$, hloubka rekurze je $\lceil s(n) \cdot \log k \rceil = O(s(n))$ a tedy celkově deterministicky simulujeme M v prostoru $O(s(n)^2)$.

Důsledkem Savitchova teorému jsou již dříve uvedené rovnosti: **PSPACE = NPSPACE** a **k-EXSPACE = k-NEXSPACE**.

Pokud v textu najdete chybu, nebudete něčemu rozumět nebo budete mít dojem, že by bylo vhodné něco doplnit, kontaktujte na discordu uživatele barborasmahlikova.

6/10